

וטעון היה משיחה מיוחדת לשם כך כששם שלום בין השבטים¹¹.

מצינו ביבמות (ס,ב) שר' שמעון מוכיח מהשתתפותו של פינחס במלחמת מדין, שנאמר עליה: "וכל הטף בנשים... החיו לכם" (במדבר לא,יח), שגורת שנתגירה לפני גיל שלוש כשרה לכהונה. ראייה זו מובנת לשיטתו בסוגין שפינחס היה כהן כבר בחנוכת המשכן, ואילו לשיטת רב אשי (על פי הביאור הנ"ל בתוס', שלא היה כהן כלל) – אין ראייה משם (קרבן אורה כאן).

עוד דנו המפרשים על הריגת זמרי, לדעה שהיה כהן באותה שעה, מצד איסורו של הכהן להיטמא. המאירי (יבמות סא,א) מסביר זאת: "שבמקום שיש בו חילול כזה – אין לאו של טומאה, שיש לו תיקון, עומד בפניו". ובתרגום יונתן (במדבר כה,ח) נאמר שנעשה לו נס שלא מתו בהיותו באהל ולא נטמא.

סיכום

דעת ר' יהודה ור' שמעון שפינחס היה כהן בחנוכת המשכן. בדעת ר' נחמיה משמע שלא היה כהן, ונחלקו אמוראים האם לדעתו התכהן כשהרג את זמרי, או רק אחרי הכניסה לארץ, כשעשה שלום בין שבטי ראובן וגד לבין שאר שבטי ישראל. לדעה האחרונה, נראה מתוס' שלא נחשב ככהן כלל עד אז, ויש שהבינו אחרת, שהיה כהן אך לא התחנך לעבודה (קרבן אורה). השתתפותו של פינחס במלחמת מדין מלמדת לכאורה שהיה משוח מלחמה, ולדעה שלא היה כהן צריך להסביר אותה בדרכים אחרות.

לכל דיניו, פרט לכך שלא היה כשר לעבודה, שהיא טעונה לבישה וחינוך בחביתין⁷.

השתתפות פינחס במלחמת מדין

במלחמת מדין, לאחר מעשה זמרי, נאמר: "וישלח אותם משה... ואת פינחס בן אלעזר הכהן לצבא וכלי הקדש וחצוצרות התרועה בידו" (במדבר לא,ו). שליחתו למלחמה מעידה שהיה משוח מלחמה, כדברי הגמ' בסוטה (מג,א) על פסוק זה: "פינחס – זה משוח מלחמה". כך גם נאמר בברייתא כאן (קב,א) אודות שמחתה של אלישבע אשת אהרן ביום חנוכת המשכן: "בן בנה משוח מלחמה", ופירש רש"י: "כדאשכחן במדין", ומכאן שהיה משוח מלחמה כבר ביום הקמת המשכן. אלא שעל הברייתא יש לומר, שהיא כדעת ר' יהודה ור"ש שפינחס נתכהן מיד (קרבן אורה)⁸. על כל פנים הפסוק מעורר קושי על דעת רב אשי!

במשנה למלך (הל' איסורי ביאה יז,טו ד"ה וא"ת כפי) כתב שלדעת רב אשי לא היה פינחס משוח מלחמה, והלך למלחמה מטעמים אחרים (עיין רש"י בבמדבר שם, טעמים שונים לבחירת פינחס). ועדיין קשה עניין חצוצרות התרועה שבידו, שכן תקיעת החצוצרות מסורה לכהנים, ככתוב: "ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות... וכי תבואו מלחמה בארצכם..." (במדבר י,ח-ט)⁹; ושמה יש לומר שהיה אחראי על שמירת החצוצרות ולא שהוא עצמו תקע בהן. ולדברי בעל קרבן אורה, שהיה כהן אלא שלא נתחנך לעבודה, הרי זה מובן¹⁰. ויש שכתבו שפינחס נמשח בימי המילואים להיות משוח מלחמה, ועדיין לא היה כהן לעניין עבודה,

מערכה רסז. כהונת משה רבנו (קא,ב-קב,א)

מברכים: "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן". עם זאת, מצאנו שגם משה שימש ככהן בימי המילואים, הן בעבודת

הכהונה ניתנה לאהרן ולזרעו, ככתוב בפסוקים רבים (עיין במבוא למערכה הקודמת), וכפי שהכהנים

אבל לא היה ראוי לעבוד ולא נתכהן זרעו עד מעשה זמרי.

9. כמו כן נאמר בדברי הימים ב-יג,יד: "והנה להם המלחמה... ויצעקו לה' והכהנים מחצרים בחצוצרות". וכן שנינו (תענית פ"ב מ"ה): "הריעו בני אהרן הריעו". הרמב"ם (הל' תענית ד,טו) הביא משנה זו, אך לא כתב בפירוש שמצות התקיעה בחצוצרות בעת צרה היא על ידי כהנים דווקא (עיין הל' תענית א,א בהשוואה להל' כלי המקדש ג,ה), ודן בזה בקרבן אורה (תענית טז,ב). לעומתו בחינוך מצוה שפד נקט בפשטות שהמצוה על הכהנים בלבד, ומשמע שכוונתו לכל חלקי המצוה שהזכיר לעיל מיניה, גם בעת צרה.

10. לא מצינו שצריך חינוך לתקיעת חצוצרות, ומצינו בספרי (בהעלותך פיסקה עה) שר' טרפון סבר שאפילו כהן בעל מום כשר לכך.

11. שו"ת חקרי לב, או"ח סי' קיח, ופירש כן בדעת תוס'. רבי חיים פאלאג'י (ראה לעיל הערה 8) הרבה להקשות עליו, וכתב שהדעה שהיה משוח מלחמה בזמן חנוכת המשכן שנויה במחלוקת, כאמור.

7. בספר 'הדרת קדש' (מילר, ביהושע כבל) העיר עליו, שבתוס' משמע שלא כדבריו. אולם בפסקי תוס' (אות עא) כתוב: "כהן גדול צריך להלבישו ולמושו ולחנכו בחביתין", ונראה שהבין שתוס' מדברים על משיחה לכהונה גדולה, ומשיחת פינחס לכהונה הרגילה היתה קודם לכן, וצריך עיון.

8. בסדר עולם (פרק ז) הובאה הברייתא אודות אלישבע בנוסח שונה ולפיו הדבר שנוי במחלוקת: "נמצאת אלישבע בת עמינדב יתירה על ישראל ארבע שמחות... ויש **אומרים: אף בן בנה משוח מלחמה**, זה פינחס". אפשר שנחלקו אם אכן היה משוח מלחמה, אבל מסתבר יותר שלכולי עלמא היה משוח מלחמה במלחמת מדין, ונחלקו האם כבר בחנוכת המשכן נמשח לכהן, ולדעה שלא – הרי זה כדעת ר' נחמיה שטרם נתכהן (רבי חיים פאלאג'י, קונטרס 'שמן ראש' בספר 'אבות הראש', סלונקי תרכב, חלק א דף כב, עיין שם באריכות רבה; תורה תמימה קהלת פ"ב הערה יז). הסבר אחר לדבר: גם אם נתכהן – לא היה צורך באותה שעה למשוח מלחמה (על כך עיין ב'שערי היכל' למסכת יומא מערכה קפז הערה 1). הרשב"ם (מובא בדעת זקנים על התורה, במדבר כה,יג) לומד מן הברייתא שהיה משוח מלחמה כבר מחנוכת המשכן,

ולאכול היה בתור הוראת שעה מיוחדת, ובמה שלא הורשה – דינו כזר! על כך משיבה הגמ', שמשא היה "טרוד בשכינה". נראה שכוונת הגמ', שאמנם משה אכל את החזה בשבעת הימים, אבל על כך נצטוה באופן אישי לאוכלו, ולכן היה מחויב בדבר חרף טרדתו, מה שאין כן באכילת השעיר. ועוד, שביום השמיני היתה טרדתו בשכינה רבה יותר, "כי היום ה' נראה אליכם", ובאותו יום נאמרו לו כמה וכמה פרשיות (גיטין ס,א).

ב. בברייתא אחרת (שמקורה בספרא אמור פרק ג,ח) נאמר שמצינו קולא בקדשי קדשים לעומת קדשים קלים, "שהרי הותרו לזר". לכאורה לא מצינו כך אלא במשה, באכילת החזה של המילואים, שהיה קדשי קדשים (שהרי נאכל בעזרה בלבד וליום ולילה, ככתוב בשמות כט,לד), ומכאן שדינו כזר! רב ששת מתרץ שלא מדובר על משה רבנו, אלא על קדשי קדשים בבמה, על פי הדעה שיש מנחה בבמה, והזר אוכל אותה. לעומת זאת חלקו של הכהן בקדשים קלים – חזה ושוק – לא הותר לזר בבמה, כי בבמה לא נוהג כלל הדין לתת חזה ושוק לכהנים.

יש קושי בתירוץ זה, שכן "סתם ספרא ר' יהודה", והוא הסובר (להלן קיג,א) שאין מנחה בבמה, וכן מצינו בספרא (צו פרשתא ב,א): "זאת תורת המנחה – אינה נוהגת בבמה". אכן, רש"י (ויקרא כא,כב) הביא את הברייתא ופירשה על אכילת משה בימי המילואים, ודעתו כנראה שלפי מסקנת הגמ' כאן, שהדבר שנוי במחלוקת תנאים, אין צורך בתירוץ רב ששת (נחלת יעקב)¹, ורצה ליישב את הספרא כדעת ר' יהודה (מלבי"ם)².

ג. בברייתא אחרת נדונה השאלה מיהו שהסגיר את מרים בצרעתה, ונאמר בה: "אם תאמר משה הסגירה – משה זר הוא!". על כך משיב רב נחמן בר יצחק, שכהונת משה לא נאמרה לעניין ראיית הנגעים, שכן "אהרן ובניו כתובים בפרשה". אף תירוץ זה קשה, שהרי נאמר "אהרן ובניו" על מצוות רבות מעבודות המקדש, ובהן גם כאלה שנעשו על ידי משה בימי המילואים: הטבת הנרות (שמות כז,כא), קידוש ידים ורגלים (שמות ל,ט), אכילת קדשי קדשים (ויקרא ב,ג וכד,ט), אכילת חזה ושוק (ויקרא ז,לד). הקטרת הקרבנות (ויקרא ו,ב), ברכת כהנים (במדבר ו,כג), ועוד. יש שכתב שאכן משה היה פסול בכל העבודות שנאמר בהן "אהרן ובניו", פרט לעבודות שבהן נתפרש שגם הוא עשאו (אהל משה). אולי כוונת רב נחמן בר יצחק אחרת, שבדרך כלל "אהרן ובניו" אינו אלא דוגמא לכהנים, והוא הדין

הקרבנות והן באכילת קדשים הניתנים לכהנים. הסוגיה עוסקת בבירור מעמדו הקבוע של משה רבנו, האם כהן היה או לוי.

דעת רב: משה היה כהן גדול

רב קובע שמשא רבנו היה כהן גדול והיה זכאי לחלק מן הקדשים הניתנים לכהנים. ראייה לדבר הביא מן הכתוב על החזה באיל המילואים: "מאיל המילואים למשה היה למנה" (ויקרא ח,כט), הרי שמשא זכה בחלק המיועד לכהנים. דברי רב צריכים ביאור: מה פשר ההדגשה על היותו חולק בקדשים, ומדוע הביא ראייה דווקא מן הפסוק על חלוקתו, ולא מן הפסוקים הרבים על העבודות שעשה בימי המילואים: זריקת הדם, הקטרה, ועוד? נראה שמעשיית העבודות אין ראייה, שכן גם אם לא היה כהן – צריך היה לחנוך את אהרן ובניו, ואפשר שהיתה זו הוראת שעה שמשא יעבוד למרות שהוא זר, ואף שיאכל בקדשים. הראייה היא מכך שאכילתו מוגדרת כ"מנה", כזכות המוקנית לו ככהן החולק בקדשים ("למנה – לשון חלוקה בכהנים", רש"י). עוד יש לומר: עבודתו אינה ראייה, מהטעם הנ"ל, אבל אכילתו ראייה, שהרי אהרן ובניו הצטוו לאכול מבשר המילואים למרות שלא עבדו, ואם כן שותפותו של משה באכילה מעידה על כהונתו (עיין קרן אורה).

מניין למד רב שמשא היה כהן גדול דווקא? בקרן אורה כתב שהדבר נלמד מסברה, שמכיוון שבימי המילואים היה הוא משמש לבד – הרי שאז היה ככהן גדול, ומסתבר שגם לאחר מכן לא ירד ממעלתו. והוסיף, שעבודתו לאחר ימי המילואים היתה תלויה ברצונו, ובפועל הניח את הכהונה הגדולה לאהרן בלבד, מפני שהיה "טריד בשכינה" כדברי הגמ', ונשארה עליו קדושת כהן גדול ללא עבודה. היעב"ץ מסביר אחרת, שהלשון "למשה היה למנה" מובנה שנטל חלק בתחילה, כדין כהן גדול הנוטל ראשון.

קושיות הגמרא ותשובותיה

הגמ' מקשה על דברי רב מכמה ברייתות מהן עולה שמשא לא היה כהן:

א. בברייתא (שמקורה בספרא שמיני פרק ב,י) שבה נחלקו תנאים על הטעם לשריפת החטאת ביום השמיני נאמר: "והלא פנחס עמהם", כראייה לכך שלא נשרפה מחמת אנינות, ולא נאמר שמשא היה ראוי לאכול מן החטאת. ומכאן יש לומר שלא היה כהן, וכל מה שהותר לו לעבוד

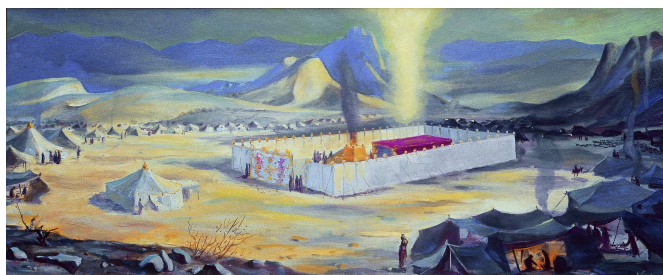
עד שעה שתלמוד בתה, אף כך אהרן. תחילה היה לוי... כשנבחר להיות כהן גדול אמר לו הקב"ה למשה: אתה תשמשני עד שילמוד אהרן. היה משה שוחט – ואהרן רואה אותו, זורק – ואהרן רואה אותו...". ובפיסקא לב: "מאיל המילואים למשה היה למנה. והרי דברים קל וחומר: ומה אם מי ששימש בכהונה גדולה שעה אחת נוטל לו חלק בכהונה גדולה, המשמש בכהונה לעולם על אחת כמה וכמה". יתכן שהגמ' לא הביאה מקורות אלו מפני ש'מכילתא דמילואים' אינה מגוף הספרא (הרמב"ן בויקרא ח,טו מכנה אותה 'תוספתא של פרשת מילואים'. רבנו הלל, מפרש הספרא, לא פירשה כלל!).

1. לשם כך עלינו לומר, שהדעה להלן שמשא נתכהן בשבעת ימי המילואים בלבד, שהיא ה"תנאי", סוברת שאפילו באותם ימים לא היה כהן ממש, אלא שהותר לו לשמש ככהן, ולכן זוהי דוגמא לאכילת זר (צדה לדרך ומשכיל לדוד על רש"י סם). אפשרות אחרת: לדעת זו אכן היה כהן לכל דבר באותם שבעה ימים, אבל ר' שמעון, האומר שמשא נענש שלא יהיה כהן, סובר שלא היה כהן כלל, וברייתא זו כדעתו.

2. בעניין שיטת הספרא יש להעיר עוד לספרא צו 'מכילתא דמילואים', שם נאמר במפורש שמשא רבנו היה כהן גדול לפי שעה בלבד. בפיסקא יד סם: "משל למה הדבר דומה? לבת מלכים שנישאת כשהיא קטנה, ופסקו עם אמה שתהא משמשת

מעולם", כלומר שחכמים חולקים על רשב"י וסוברים שמלכתחילה לא היתה הוה-אמינא שמשא יהיה כהן. לעומת זאת ר' יהושע בן קרחה, הסובר שחרון האף לא עשה רושם, סובר (כמובא בויקרא רבה פרשה יא,ו) שמשא היה כהן גדול: "כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נמנע משה מלשמש בכהונה גדולה", בהתאם לשיטתו כאן.

על פי מסקנה זו, שהנושא שנוי במחלוקת תנאים, ניתן לפרש גם את כל הברייתות הנ"ל כפי שהבינה אותן הגמ' מתחילה, ונמצא שהדעה המקובלת היא שמשא לא היה כהן (יתר הבז, על פי רשב"י בפרשת אמור הנ"ל)⁸. נראה שהראב"ד אינו סובר כך, ולדעתו תירוצי הגמ' קיימים⁹.

משה רבנו: כהן או לוי? אהלו של משה רבנו היה ממזרח למשכן, ככתוב: "והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו". מכאן לומדת הגמרא במסכת תמיד, ששמירת המקדש נעשית על ידי כהנים ולויים גם יחד. מדרשה זו משתמע שמשא רבנו נחשב כלוי.

מקורות נוספים על מעמדו של משה

נעיר בקצרה על מקורות שונים הנוגעים לסוגיה כאן:

3. אהרן ובניו כל שבעת ימי המלוואים, והרי מפורשת משיחה גם בא' בניסן (שמות מ,ט והלאה). עוד כתב, שבירושלמי ביומא פ"א ה"א "עשירית האיפה היא קרבה" (וכו') מבואר, שאהרן הקריב את קרבנות היום השמיני בין הערביים, לאחר שראה את מעשי משה בבוקר, ולפי זה יש לומר שפסקה כהונת משה באמצע היום, ומנו לו שבעה ימים שלמים בלבד.

יש להעיר על דברי רשב"י הנ"ל: "ותרגומו ומקדשין יתיה". נראה שכוונתו ש"ורצחו" אינו הוראה, אלא סיפור מעשה, וזהו "מקדשין", ומכאן והלאה משה לא רחץ ממנו, כדעה שלא היה כהן בקביעות. אולם באונקלוס לפנינו: "ויקדשו", כהוראה לעתיד! אם כן, אפשר שמשא קידש ידיו ורגליו "בבואם אל אהל מועד" לצורך קבלת הנבואה, ולא לעבודה.

5. עיין רד"ק ואבן עזרא שם. המהרש"א בברכות (לא,ב) מפרש שעל פי הפשט יש לפסק: "משה, ואהרן בכהניו, ושמואל בקוראי שמו", והוכיח זאת מלשון היחיד "כהניו", כהניו של אהרן, ולפי זה אין מכאן כל ראייה על כהונת משה. אבל כאן כתב המהרש"א ש"בכהניו" מוסב על הקב"ה, במקביל ל"בקוראי שמו" של הקב"ה.

6. ראייה זו מתחזקת מהשוואה לפסוק הקודם: "בני עמרם אהרן ומשה, ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים הוא ובניו עד עולם להקטיר לפני ה' לשרתו ולברך בשמו עד עולם. ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבת הלוי". פירוש: אהרן נבדל בכך שהתקדש הוא וזרעו, ואילו משה – לא התקדש וזרעו לכהונה אלא רק ללויה. אכן, בויקרא רבה (פרשה יא,ו) הובאה הוכחה זו בצירוף שני הפסוקים.

7. רשב"י על התורה שם מביא דעה זו בשם ר' יוסי.

8. קצת משמע כן מלשון המיוחס לר"ח: "וסליקא דכתנאי אמרה רב למימרא דידיה", כלומר שרב ידע שדבריו שנויים במחלוקת תנאים, ואם כן אין צורך לתרץ את דבריו מהברייתות הנ"ל.

9. בפירושו לספרא אמור הנ"ל נקט כדעת רב ששת ש"הותרו לזר" היינו בבמה. בפירושו לתמיד כז,א (מובא להלן) הסביר את הגמ' שם על פי הדעה שמשא היה כהן אך לא לעניין מראות נגעים.

למשה אם כהן הוא, אבל הניסוח המיוחד בפרשת נגעים: "והובא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו הכהנים" (ויקרא יג,ב), שלא מצאנו כמותו בתורה, מלמד שאין כאן אלא אהרן ובניו ממש (אם כי בדרך כלל "או" בא לרבות)³.

ד. בברייתא אחרת נאמר שביום השמיני למילואים היה משה מלך ואהרן כהן גדול, ומשתמע שמשא לא היה כהן גדול; ומתוצאת הגמ' שמשא היה מלך מלבד היותו כהן גדול.

מחלוקת התנאים ומסקנת הסוגיה

הגמ' מסיימת "כתנאי", ומביאה ברייתא ובה מחלוקת על כהונת משה: דעת חכמים שמשא התכהן בשבעת ימי המילואים בלבד⁴, ודעת "יש אומרים" שמשא היה כהן כל ימיו, ורק מזרעו פסקה הכהונה, וכך דעת רב (רשב"י, ועיין מהרש"א ויעב"ץ). דעה זו נלמדת מהפסוקים: "משה ואהרן בכהניו" (תהלים צט,ו)⁵, ו"ומשה איש האלהים, בניו יקראו על שבת הלוי" (דברי הימים-א כג,יד)⁶.

בתחילת הברייתא מובאת מחלוקת על הפסוק: "ויחר אף ה' במשה" (שמות ד,יד), על סירובו לשליחות במצרים, האם לחרון אף זה היתה תוצאה כלשהי: לדעת ר' יהושע בן קרחה "לא נאמר בו רושם", ואילו רשב"י⁷ סובר, על פי המשך הפסוק: "הלא אהרן אחיך הלוי", שסירובו של משה גרם שהוחלף באהרן: "אני אמרתי אתה כהן והוא לוי, עכשיו הוא כהן ואתה לוי". מה היחס בין דעות אלה לבין המחלוקת בהמשך הברייתא על כהונת משה? רשב"י (ד"ה לא נתכהן משה) כותב שלדעת חכמים "לא פסקו לו כהונה

3. נראה שעניין זה שנוי במחלוקת ראשונים: בתוס' רבנו אלחנן בעבודה זרה לד,א (מובא בכנסת הראשונים כאן) מובאת דעת ר' משה בר' אברהם, שמשא לא שימש בבגדי כהונה כי "אהרן ובניו כתובים בפרשה", דומיא דמראות נגעים, ונראה שלדעתו תירוץ זה כולל כל עניין שנאמר בו "אהרן ובניו". לעומת זאת בראב"ד בתמיד כו,א (מובא להלן) נראה שראיית נגעים היא עניין יוצא דופן ורק בה נחסרה כהונתו של משה, ובהערה 12 הוסבר טעמו של דבר.

4. מלשון זו ניתן להבין שדיון היום השמיני כדיון הימים שלאחריו, ומשה לא התכהן בו. לכאורה הדבר נסתר מפסוקים מפורשים בפרשת פקודי (שמות מ), המתארים כיצד ביום א' בניסן, יום הקמת המשכן, עשה משה עבודות הטעונות כהונה: סידור לחם הפנים, הקטרת קטורת, והעלאת עולה ומנחה! עוד נאמר שם (פס' ל-לא): "וישם את הכיור... ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו", ופירש רשב"י: "ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו – יום שמיני למלוואים והשווה כולם לכהונה, ותרגומו 'מקדשין מניה', בו ביום קדש משה עמהם" (בעניין העבודות שנעשו בו ביום יש בפירושו נוסחאות שונות, עיין במהד' שעוועל פס' כז-כט וברמב"ן שם, וברשב"י זבחים יט,ב ד"ה משה ואהרן). ובשטמ"ק (יט,ב אות ג) בשם הר"מ: "דבשמיני למילואים נמי שימש משה, שמה שהובחרה העבודה באהרן, כדכתיב 'קרב אל המזבח', היינו דוקא עבודת היום, כגון עגל וכבש ושאר עבודות דשייכי ליום השמיני של ימי המילואים, אבל עבודות שהיו עושין בכל יום, כגון תמידין וקטורת [אבל לא שעיר ראש חודש, שאהרן עשאו, כמבואר בסוגיה כאן: "אני הקרבתיה"], זה עשה משה, כדכתיב 'ויהי באחד לחודש הוקם המשכן' ואחר כך כתיב: 'ויעל את העולה', אלמא משמע, מי שהקים את המשכן, דהיינו משה, העלה את העולה, ובאותו יום שהוקם את המשכן היה שמיני למילואים ונטל עשר עטרות".

יתכן, אולי, שלדעת חכמים היום השמיני למילואים אינו א' בניסן, כפירוש ר"א בן הרמב"ם (שמות מ,לא): "משה ע"ה היה רוחץ ממנו בשבעת ימי המילואים, ואהרן ובניו אחרי כן מיום השמיני והלאה" (וראה דבריו בתחילת הפרק), ועיין מערכה רסה הערה 2. בזבחי אפרים (קא,א) פירש אחרת, שלשון "שבעה" לאו דווקא, והביא ראייה לדבר מלשון ר' יהודה בהוריות (יא,ב) על שמן המשחה: "ממנו היה נמשח משכן וכליו

טרם נצטוו הכהנים שלא להיטמא), ואחר כך הונח במחנה לזיה, אבל משה לא שב ונטמא לו (להרחבה בעניין ותשובות נוספות עיין שו"ת יד חנוך סי' נא ושו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' נו).

ה. בתנחומא אמור (סי' לא) נאמר: "ויצא בן אשה ישראלית... ר' ברכיה אמר: מפרשה של מעלה יצא... אמר: דרך המלך לאכול פת חמה, שמא צוננת? כההיא דתנינן תמן לחם הפנים אין נאכל פחות מתשעה". ב'פנים יפות' (ויקרא כד, ו) פירש ש"המלך" האמור כאן הוא משה רבנו, שהיה מלך וכהן גדול ואכל מלחם הפנים. סיוע לדבריו מהמדרש (שמות רבה פרשה לו, א) בו ר' ברכיה עצמו מביא ראייה שמשה היה כהן כל מ' שנה.

סיכום

רב לומד מאכילת משה בקדשים בימי המילואים שהיה כהן גדול כל ימיו. מן המשא ומתן בדבריו מתברר שאף לדעתו משה לא נחשב כהן לעניין ראיית נגעים. יש אומרים שהוא הדין לכל דבר שנאמר בו "אהרן ובניו", פרט לעבודות המפורשות בו (אהל משה, וכנראה הדבר תלוי במחלוקת ראשונים).

למסקנת הגמ' נחלקו תנאים בדבר: דעת חכמים שכיחן בימי המילואים בלבד, ודעת 'יש אומרים' שהיה כהן לעולם, אך הכהונה לא עברה לזרעו. נחלקו ראשונים האם לפי מסקנה זו בטל הצורך בתירוץ הקודמים, והברייתות שמהן הקשתה הגמ' חולקות על רב (משמע ברש"י), או לא (ראב"ד).

במקורות שונים נחשב משה כלוי, לעניין שמירת המקדש ושירת הלויים. יש אומרים שהדבר יתכן גם לדעה שהיה כהן (ראב"ד על השמירה; מקדש דוד גם על השירה).

א. בגמ' בעבודה זרה (לד, א) נאמר: "במה שימש משה שבעת ימי המילואים? בחלוק לבן. רב כהנא מתני: בחלוק לבן שאין בו אימרא". רש"י (ד"ה משה) מפרש שמשה לא שירת בבגדי כהונה מפני ש"הוא היה זר אצלן ועל פי הדבור שימש", כלומר שאפילו בימי המילואים לא היה כהן ממש (ועיין גם רש"י ביומא ג, ב ד"ה תחילה במקום). תוס' (ד"ה במה) מיישבים את הגמ' גם לדעת רב, שבימי המילואים לא שימש בבגדי כהונה מפני שטרם נתקדשו, או מפני שהמשכן היה אז בגדר במה, שאינה טעונה בגדי כהונה¹⁰.

ב. בגמ' בתמיד (כו, א) למדו מהכתוב: "והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו" (במדבר ג, לח), שהלויים נצטוו לשמור עם הכהנים. הראב"ד על אתר מסביר את הגמ' גם לפי הדעה שמשה היה כהן, שמכיוון שנאמרה בו לשון שונה בשמירתו¹¹, ומאידך הכל מודים שלעניין ראיית נגעים היה לוי ולא כהן – עלינו לומר שהחילוק בין שמירתו לשמירת אהרן הוא מצד הלזיה שבו, ומכאן שגם הלויים שומרים¹². לעומתו, במשך חכמה (במדבר א, ג) סובר שגמ' זו סוברת כדעה שמשה לא היה כהן.

ג. בערכין יא, א מובא מקור לשירת הלויים מ"משה ידבר והאלהים יענו בקול" (שמות יט, יט) – "על עסקי קול". אף זו כדעה שמשה היה לוי. כיוצא בזה בסוטה יב, ב: "הוא ילד וקולו כנער, דברי ר' יהודה. אמר לו ר' נחמיה: אם כן עשיתו למשה רבנו בעל מום", ופירש רש"י שנפסל לשירת הלויים.

ד. מצינו שמשה רבנו טיפל בעצמות יוסף, ככתוב: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" (שמות יג, יט), וכיצד נטמא לו אם כהן היה? יש אומרים שמשה עצמו לא נטמא, אלא "ויקח משה" היינו שהדבר נעשה בפקודתו. ויש אומרים שבתחילה נטלו כמת מצוה (ויש להוסיף, שבאותה שעה

מערכה רסח. הטמא שאינו חולק בקדשים (קב, ב)

שיטת אבא שאול

בברייתא סובר אבא שאול: "לעולם אינו אוכל עד שיהא טהור משעת זריקה עד שעת הקטר חלבים". הוא לומד זאת מהפסוק: "המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן לו תהיה שוק הימין למנה" (ויקרא ז, לג). בדעת חכמים כותב רש"י (ד"ה דאפילו), שהמילים "ואת החלב" לא באו להגדיר

במשנה (צח, ב) נאמר: "אפילו טמא בשעת זריקת דמים וטהור בשעת הקטר חלבים – אינו חולק בבשר".

הגמ' מדייקת מכאן שבמקרה ההפוך, שהיה טהור בשעת הזריקה וטמא בשעת ההקטרה, הרי זה חולק, ומביאה מחלוקת תנאים בדבר. יש לברר את פסק ההלכה במחלוקת זו ופרטי הדין. באשר למי שהיה טהור בשעת ההקטרה וטמא בשעת החלוקה עיין במערכה רנו.

משה ו"שומרים" על אהרן ובניו.

12. יש להסביר את הקשר הענייני בין הדברים: ראיית הנגעים מבטאת את אחריות הכהנים כלפי העם לטפל במכאוביהם, וכמו כן שמירתם במקדש נובעת מאחריותם על העם: "ויאמר ה' אל אהרן: אתה ובניך ובית אביך אתן תשא את עון המקדש" (במדבר יח, א). אהרן היה קשור יותר ממשא לכל חלקי העם, גם לירודים שבהם (עיין משך חכמה שמות כ, ז באריכות; ועיין בית אהרן הוריות י, א, דרך אחרת בביאור ייחודם של מראות נגעים). במקדש דוד (סי' יח, הציע, על פי דרכו של הראב"ד, שמשה נחשב כלוי גם לעניין השירה, ויישב בזה את הגמ' בערכין להלן, אך לפי הביאור הנ"ל אין הדברים דומים.

10. לפי התירוץ האחרון היה המשכן בימים אלו כבמת יחיד, שהרי כמת ציבור טעונה בגדי כהונה (משנה להלן קיג, א), ובשטמ"ק בבכורות ד, ב אות ה' חולק וסובר שהיה כבמת ציבור. בויקרא רבה פרשה יא, ו מובא מאמר מקביל לגמ', שמשה שימש במילואים בחלוק לבן, ומשתמע מסדר הדברים שם שהמאמר מובא כדי לחזק את הדעה שמשה לא היה כהן, וכדברי רש"י. דיון זה קשור גם להבנת עניין החלוק הלבן שאין בו אימרא: תוס' שם (ד"ה שאין) מפרשים זאת בדרכים שונות, שעל פי חלק מהן הדבר נועד לבטא את הזמניות של כהונת משה.

11. בגמ' שם: "חונים לחוד ושומרים לחוד", ופירש הראב"ד ש"חונים" נאמר על